

UZ PRESUDU ADOLFU AJHMANU*

KESIĆ: Proces Adolfu Ajhmanu, kao i svaki proces, započeo je utvrđivanjem identiteta optuženog, i završio, kao što završava rijetko koji proces, da je priznanje identiteta ostalo u stvari jedino priznanje optuženog. Možda je i to bilo dovoljno, jer je zločinački Ajhmanov portret nastajao mimo njegove volje i priznanja, nastajao iz dokaza, dokumenata, iskaza svjedoka pa i iz njegovog izmucavanja i nepriznavanja.

Proces je vođen vremenski gledano u tri etape. U prvoj je pročitana optužnica, iscrpna proceduralna rasprava o nadležnosti ili nenadležnosti suda koju je nametnuo branilac, zatim je tužilac dva dana obrazlagao petnaest tačaka optužnice, pa je nastupio isljednik u ulozu svjedoka, kapetan izraelske policije Les koji je sudu i javnosti iznio kako je teklo saslušanje i što je najvažnije, istakao da je Ajhman bio upozoren: pazite dobro što govorite, jer će vaše salušanje biti upotrebljeno pred sudom protiv vas... Inače, usput rečeno, kapetan Les je sigurno odnio neslužbeni rekord najstrpljivijeg čovjeka na svijetu, čovjeka najjačih živaca, jer je usprkos Ajhmanovom nečuvenom šestmesečnom izmucavanju nesmislenosti održao određen, visok nivo: gospodine Ajhman, jeste li umorni, gospodine Ajhman, možemo li nastaviti, gospodine Ajhman, izvolite cigaretu, popiti kafu itd.

A kako je Ajhman izmucavao svoj iskaz ilustrirat ću jednim odlomkom iz 3.564 stranice njegovog saslušanja, iskazom koji se odnosi na iseljavanje Slovenaca:

„Jawohl... Bila jedna konferencija u Zagrebu... Ne, nije bila u Zagrebu... Bilo je to u Mariboru... Ne, ipak je to bilo u Zagrebu... Da malo razmislim, bilo je to sigurno u Mariboru... Radilo se o nekim Slovencima... Jawohl, o ne-

---

* Jugoslovenska radio-televizija, Studio Zagreb, TV program — I. P. 17. XII 1961.

kim Slovincima se radilo... I toj konferenciji je presjedavao Hajdrih... Ne, nije to bio Hajdrih... Jest, bio je to ipak Hajdrih... Ne, ostavimo za sada to pitanje otvoreno..." (Naime, Ajhman je umjesto Hajdriha, šefa svih policija III Rajha, predsjedavao toj konferenciji. I Ajhman nastavlja mucati: „Trebalo je preseliti te Slovence... Sjećam se... Ja sam imao nešto učiniti oko transporta... Vozne redove... Ali, to ja nisam, to je obavio šef pokrajinskog Gestapoa iz Celovca". (I tako u tom stilu 3.564 stranice.)

Na iskaz kapetana Lesa nadovezuju se iskazi svjedoka optužbe i iznošenje dokumenata. Svjedoka je bilo 112, a dokumenata oko 1500. Svjedoke i dokumente možemo podijeliti

Adolf Ajhman na suđenju

na direktne i indirektne, na one koji govore neposredno o Ajhmanu, i na one koji govore o zločinima i strahotama, a na sudu je da odredi na osnovu drugih dokaza koliko odgovornosti pada na predmet suđenja — Adolfa Ajhmana.

Prvi dio dokaznog postupka završen je svjedočenjem dviju steriliziranih osoba na zatvorenoj sjednici (djelo doktora Mengelea za kojim se traga), i prikazivanjem dokumentarnih filmova iz logora smrti (snimili su ih esesovci i po oslobođenju saveznički snimatelji) i o tim filmovima bih samo rekao da je bolje da ih ne vidite, izuzev jedne scene u kojoj su američki vojnici natjerali njemačke građane da prođu jednim uništenim logorom, da vide... i da uz počasti svojim rukama sahrane na gradskom groblju hiljade mrtvih logoraša...

Nakon desetodnevnog prekida u drugoj etapi procesa, Ajhman je po anglosaksonskom parničkom postupku pretvoren u gospodina svjedoka, i to pod zakletvom. Naime, od tri mogućnosti, da govori kao svjedok pod zakletvom, da govori

bez zakletve, ili da ovlasti branioca da govori umjesto njega, izabrao je prvu, najefektniju: „*Kunem se pred Bogom da će sve što ću ovdje reći biti istina, samo istina i ništa drugo nego istina*” — i zaštićen misterijem zakletve počeo je govoriti svoje i braniočeve uskopljene istine. Razgovor doktora Servaciusa sa gospodinom svjedokom bio je dugačak 3 nedelje. To je bio razgovor u lakom tonu u kojem je Ajhman izvanredno dobro plovio, a i sam Servacius je, zaključujući svoje ispitivanje, kazao da se nada da će gospodin svjedok prebroditi i unakrsno ispitivanje tužioca. Ali, nije ga prebrodio, iako je uporno brodio svojim kursom stajanja u mjestu: „*nisam, ne znam, ne sjećam se, dokumenat je falsificiran, o tome nema nikakvih dokumenata da me podsjetite, bio sam pod utjecajem alkohola, nije istina, prohujalo je mnogo godina*” itd.

Poslije državnog tužioca još su suci povukli nešto crnog retuša po zločinačkom portretu Ajhmana, pitajući ga ponešto bitno bez posredstva prevodioca — i dokazni postupak završen je govorom tužioca, obrazloženjem zahtjeva da se izreče smrtna kazna, i pledoajeom branioca, koji je tražio da sud dosljedan solomonskoj mudrosti oslobodi njegovog klijenta.

Sud je prije 6 dana odbacio odbranu i u petak, prije dva dana izrekao smrtnu kaznu, izvršenje koje zavisi o apelacionom sudu i predsjedniku države Izrael, kojima će se Ajhman i njegov branilac usuditi žaliti apelirajući na carstvo milosti, iako su svaku mogućnost milosti sami onemogućili svojim držanjem i stavovima, a da i ne kažemo da je taj veliki ljudski pojam Ajhman spalio u svojim krematorijima zajedno sa ljudskim začecima u utrobama majki.

U ovih nekoliko rečenica sazeo sam tok procesa, a sada ćemo preći na njegov smisao i ocjenu, ključne punktove i na neke pojedinosti iz rvanja optužba — odbrana... Koliko nam vrijeme dopušta, to ćemo iznijeti u razgovoru pred vama, nas dvojica — da vam predstavim svog sugovornika: akademik, profesor, doktor Dušan Nedeljković, promatrač Saveza boraca Jugoslavije na procesu, i ja koji sam pratio proces kao izvještilac Jugoslavenske radio-televizije.

Vi, ste družte profesore, prije rata kao čovjek od nauke i prefosor univerziteta objavili nekoliko antifašističkih knjiga „*Ideološki sukob demokratije i fašizma*”, „*Rase i rasizam*”, i druge, učestvovali u oslobodilačkom ratu i ustanku, bili predsjednik Državne komisije FNRJ za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, šef naše državne delegacije na Međunarodnom vojnom sudu glavnim ratnim zločincima u Nirnbergu i posmatrač Saveza boraca na suđenju fašističkom zločincu Ajhmanu u Jerusalimu, pa kažite, molim vas, šta vam izgleda specifično u fenomenu fašističkog zločina uopće.

PROF. NEDELJKOVIĆ: Najbolji odgovor, čini mi se, na vaše pitanje je nehotice dao i meni nekada, biće u ovo vrijeme

ravno pre 18 godina, veliki hrvatski pesnik i moj ratni drug i prijatelj Goran Kovačić koji će i sam poginuti kao žrtva fašističkog zločina. U Bihaću 1943. godine u ovo vreme smo se, na znak da se neprijateljski avioni približavaju, sklanjali iz Izvršnog odbora AVNOJ-a najkraćim putem, preko pruge, van grada, a tamo su se, odmah iza posljednje kuće, u kojoj smo se zadržavali, protezale pored drumu na stotine metara duge dve ogromne paralelne jame pune žrtava fašističkog zločina. Razumljivo je što je prisustvo ovih jama navodilo nas često na razgovor o fašističkim zločinima, pa je Goran jednom, gledajući kroz prozor na jame rekao: „Pogroma je toliko u istoriji bilo, stara društva i preživjele porobljivačke klase su često sa strahovitim svojim masovnim zločinima i dosad umirale, — ali da se ide na *uništavanje čitavih naroda*, to je zaista neviden, dosad najodvratniji, dosad najužasniji zločin” — i veliki pesnik *Jame* je tačno osetio u čemu je nevidenost i nova čudovišnost fašističkog zločina, jer upravo to, uništavanje čitavih naroda, Međunarodni vojni sud, sudeći glavnim fašističkim zločincima, Geringu, Hesu, Kajtlu, Ribentropu i drugim, nazvao je najvećim zločinom — genocidom. I taj najveći zločin genocida su Ujedinjene nacije također osudile, i skoro svi slobodni narodi sveta su uneli propise o osudi ovog zločina u svoje zakonike. Po tome zakonu je i šef zloglasnog gestapovskog ureda IV-B-4 za takozvano „Konačno rešenje jevrejskog pitanja”, tj. u stvari za uništenje čitavog jevrejskog naroda, obersturmbanfirer Adolf Ajhman, izveden pred izraelski specijalni sud u Jerusalimu, te je na njemu još jednom pokazan svetu neviden i najužasniji lik i tip jednog od organizatora i počinitelja u istoriji dosad nevidenog i najužasnijeg zločina ubijanja celih naroda.

KESIĆ: Znači, hoćete reći, da se radi o istom tipu zločinca, bio on suđen u Nirnbergu ili Jerusalimu . . .

PROF. NEDELJKOVIĆ: Svi dokumenti iznjeti na sudu u Jerusalimu govore da se u osnovi i celini radi o istom zločinu, istom delu i istom tipu zločinaca, vrsna razlika je samo u tome što su pred Međunarodni vojni sud izvedeni mahom sami glavni, ujedno ideolozi, komandanti i vrhovni začetnici ovoga zločina, a pred sud u Jerusalimu čelični vrhovni organizator izvršenja i odgovorni izvršilac na celom posebnom sektoru uništavanja samog jevrejskog naroda. I ono što je optužba sa glavnim tužiocem Hausnerom zaista uspjela, jeste to da brojnim nepobitnim dokumentima i svjedocima pokaže jezovitu sliku takvog uništavanja čitavog jevrejskog naroda na prostoriji od Atlantika do Crnog mora i od Baltika do Sredozemlja, čije konce u jednom jedinom centru, IV-B-4, drži u svojim rukama taj isti, naduveni bivši obersturmbanfirer Ajhman, koji je, kao što znate, i na samom sudu u Jerusalimu, stalno vodeći beleške, listajući hrpe dokumenata, preko svojih bezbrojnih

ceduljica i branioca Servaciusa uspevao gdešto da tako dugo zavlaci sud da su se slušaoci oko nas pitali: ko najzad rukovodi sudom, on ili blagi i objektivni predsjednik suda Moše Landau. Ali u brojnim dokumentima očigledno vidite da kao što iz svoga staklenog kaveza svojim sinopsisima i ogranigramima i bezbrojnim ceduljicama, hoće da preraste sud, tako je u organizovanju izvršenja i vršenju fašističkog zločina vešto prerašćivao i samoga Hitlera. Setimo se onih dokumenata koji govore o tome da je, na primer, suprotno Hitlerovom, u poslednje vreme popustljivijem naređenju, da se američki obo-
reni piloti tretiraju kao ratni zarobljenici, Ajhman Jevreje među njima da sebe zadržavao, uništavao i tražio od samog Hitlera da svoje naređenje, što se njih tiče, uzme ponovo u razmatranje.

KESIĆ: Oprostite, profesore, sjetio sam se još jednog primjera, još jedne potvrde prerastanja, prelijevanja zločina iznad njegovog generalnog komandanta... Bilo je to u ljetu 1944. godine... Kad je Hitler preko Ribentropa tražio da se prebaci iz Mađarske nekoliko stotina Jevreja u Švicarsku uz cijenu od 200.000 zlatnih švicarskih franaka, Ajhman iz Budimpešte odgovara Ribentropu: Treba Firera razuvjeriti da je to dobro, jer se radi o cionistički najzatrovanijim i biološki najopasnijim Jevrejima.

PROF. NEDELJKOVIĆ: I takvih dokumenata je bilo više na jerusalimskom sudu, ali kad je u pitanju otkrivanje na ovome sudu još i nekih novih specifičnih crta fašističkog zločina genocida, na Ajhmanovom slučaju vrhovnog organizatora izvršenja i vrhovnog izvršioca genocida nad jevrejskim narodom mogla se u dokumentima i svjedočanstvima jerusalimskog procesa videti još jedna takva specifična crta: To je, pored tolikih neviđenih sadističkih surovosti, još isto tako i neviđena varalička podlost sa kojom su žrtve privođene svome uništenju. I tu je bio izrađen detaljan sistem najpodlije obmane. Prvo su žrtve, kao kod nas Slovenci, raseljavane i preseljavane, da budu odvojene od svoje sredine, — zatim skupljane i slate negdje tobož na rad, itd., itd., sve uvek u najboljim namerama, tako da, kad žrtve stignu i pred same jame ili pred same gasne komore, ne mogu sebi verovati da će biti uništene. A ovakav detaljno razrađeni sistem najpodlije masovne obmane bio je za izvršenje fašističkog zločina genocida neophodan, jer svaka istinski probuđena svest pobuđuje otpor ovakvom čudovišnom zločinu i dovodi konačno do herojske borbe kao u varšavskom getu, do junačkih pogibija ali i do sačuvanih života i održanog naroda. Setimo se samo šta su o tome brojni svedoci na sudu u Jerusalimu izneli i o čemu ste vi, družo Kesiću, tako podrobno i lepo iz Jerusalima izveštavali.

KESIĆ: Da, da se nadovežem na obmanu kao bitno u Ajhmanovom metodi. Te obmane su se provlačile kroz mnoga svjedočenja i djelovale su zapravo kao još jedan kolosjek procesa: Samo-

optužba zbog naivnosti, zbog vjerovanja lažima i smicalicama esesovaca i zbog još nečega, samouvjeravanja onih iz vrhova jevrejskih organizacija koji su, usprkos tome što su znali o čemu se radi, vjerovali da će ipak jedamputa Nijemci shvatiti da će im biti korisniji živi nego mrtvi Jevreji... Ali, sve su takve nade bile uprazno, i u čitavoj toj bespomoćnosti i bezizglednosti stoji kao veliki spomenik heroike ustanak u varšavskom getu u aprilu 1943. godine.

Od pola milijuna Jevreja, koliko su ih Nijemci zbili u taj geto, ostalo ih je do ustanka na životu pedesetak hiljada, dakle tek pedeset hiljada onih koji su shvatili da njihovih 400.000 sugradana nije preseljeno na istok, u obećanu zemlju koju su im tobož dali Nijemci, nego da su iščezli u dimu Treblinka, Helma, Aušvica.

Svedok Antek Cukerman

Ovaj čovjek je svjedok Antek Cukerman, vanjski komandant tog ustanka i poljski partizan, jedini svjedok koji se umjesto na Bibliju zakleo na čast. On je govorio o podlim obmanama Ajhmanova aparata, o bezizlaznoj bitki, ali bitki časti, a njegova žena, jedna od pedesetak spašenih iz tog ustanka, govorila je o pojedinostima te bitke, koja je na žalost ostala uglavnom osamljena, barem u takvim razmjerama.

Spoznaja iznutra doživljena u svoj svojoj potresnosti o nečuvenoj podlosti tih zločina izazvala je ovog čovjeka bez ruke, koji se nije uspio poput hiljada drugih da savlada u sudnici. Povikao je prema Ajhmanovom kavezu: „Krvavi pas... Ubio mi je 52 člana porodice i rođaka...” Ovaj detalj iznosim ne samo zbog te činjenice nego i zbog nečega još važnijeg, zbog jednog podatka o Ajhmanu. On je čitavo vrijeme procesa istrajavao u maski čuđenja nad svim tim što se s njime događa, i rijetko kada se na toj maski određenih grimasa poremetila neka crta. Ali tog časa kad je ovaj mađarski Židov imenom Šefer poletio prema njegovom kavezu i kad je do njega dopro dah prijetnje iz dvorane, Ajhman je toliko pobjedio i loliko se izobličio da mu se lice spljoštilo... Sjećate li se, profesore, vi ste to doživjeli u sudskoj dvorani a ja sam vidio na ekranu televizora u dvorani za štampu, i da smo to prokomentirali kao fenomen straha...

PROF. NEDELJKOVIĆ: Nesumljivo straha.

KESIĆ: I da je to bilo jedino što je izbilo iz njega, dakako nagonsko i elementarno, a ne ljudsko...

Svedokinja Jasendovska

Između 112 svjedoka spomenimo i ovu ženu zgrčenih šaka, s metkom u glavi, koja se izvukla iz jame poput Go-

ranovog junaka i koju su spasili sovjetski partizani. Zove se Jasendovska. Oči je prekrila gustim, crnim naočarima da ne vidi zločinca čiji su ajnzacovci u naručju njezina djeda u Lođu kundakom ubili njezina malog brata, paralizirano dijete u gipsu.

Dva svjedoka su govorila o Ajhmanovim zločinima u Jugoslaviji. Jedan od njih je Zagrepčanin Aleksandar Klajn, negdašnji tajnik Židovske općine u Zagrebu, koji je mnogo radio na prihvatanju jevrejskih izbeglica iz Nemačke, Austrije, Čehoslovačke itd.; koji sada živi u Tel-Avivu, gdje je izmijenio prezime kao i mnogi drugi, i sada se zove Aleksandar Arnon... U svom svjedočenju je kazao: „Desetog aprila je osnovana NDH, a već 11. aprila u 11 sati ujutro došao je oficir Gestapoa u moj ured i saopćio da su konfiscirana sva dobra općine, novac i zgrade, čak i naše pogrebno poduzeće. Na blagajnu je stavio crveni vosak sa žigom: GESTAPO. Ustaše su odmah poduzele antisemitske mjere, i već 30. aprila bio je promulgiran zakon o zaštiti arijevske rase i odbrani časti hrvatskog naroda — jasno: od Jevreja... Odmah se na to nadovezala zapljena u bankama svih jevrejskih pologa i svih trgovina, pa Artukovićev zakon o nošenju žute zvijezde obavezne i za one čiji je čak i samo pradjed bio Jevrej”. Arnon je tu zvijezdu sačuvao i predao je sudu. Dalje Arnon govori o naredbi, dakako Artukovićevoj, po kojoj povrh one zapljene svega novca u bankama treba da isplate 50 milijuna u zlatu, i zbog te isplate su bili uhapšeni prvi taoci i poslani u bezdan Jadovna u Lici ili na strijelište u Maksimir. Svjedok Arnon je, govoreći o ustaškim zločinima, iznio ono što mu je poznato o ratnom zločincu Andriji Artukoviću, Ajhmanovom suradniku, koji još uvijek uživa azil u SAD. Arnon zna za plakat s Pavelićevim i Artukovićevim potpisom od 26. jula 1941. godine o osnivanju koncentracionih logora u kojima je ubijeno preko 30.000 Židova iz Hrvatske. Svjedok Arnon je govorio i o jednom neposrednom zločinu Artukovića. Na njega osobno je židovska općina uputila molbu u julu 1941. godine da dopusti iseljenje 50-tero djece u Palestinu. Već drugog dana došlo je potvrdno rješenje s tim, da se dostave Artukovićevom ministarstvu adrese te djece. Arnon je iz opreza dao za sve njih adresu Židovske općine, ali drugog dana zatražene su kućne adrese, i u Palestinu je krenulo svega 11-tero djece, a ostala su bila ubijena. Njih 39-tero od milijuna i po, koliko je jevrejske djece bilo uništeno. O Arnonovom svjedočenju ja bih kazao samo još toliko da je bilo jedno od zapaženijih, i da su mu mnogi novinari pripisali osobit značaj.

PROF. NEDELJKOVIĆ: Sećate li se kako vas je predstavnik američke televizije prekinuo u vašem intervjuu sa Arnonom posle svedočenja i zamolio vas da mu svedoka hitno prepustite da bi ga on za američku televiziju snimio i njegovo sve-

dočanstvo hitno Americi preneo. Vi ste to drage volje učinili i dobro učinili. Jer, sećate li se također da su nakon toga na desetak dana iz SAD stigli predstavnici jevrejskih organizacija u SAD koji su bili Jugosloveni i saopštili da je posle emisije Arnovog svedočanstva na američkoj televiziji njihova organizacija bila pozvana od američkog ministra pravde, Kennedija, koji im je stavio do znanja da će svakako postupak protivu fašističkog ratnog zločinca Artukovića biti obnovljen. Sećate se također da je više od 20 takvih zločinaca u vezi sa procesom Ajhmanu pohapšeno u raznim zemljama, ali za Artukovića u SAD kao i za Globkea u Zapadnoj Nemačkoj se još uvek čeka. Lepo ste izneli Artukovićevo zločin, koji je samo mali deo ogromnog materijala što ga je jerusalimski sud izneo protivu Artukovića u sklopu ogromne građe koja tereti samoga Ajhmana.

KESIĆ: Pa jest... Dokazni materijal teži nekoliko desetaka tona, i ono što je izneseno na procesu, evo tu na polici pred nama, je samo ekstrakt tih dokaznih materijala, a mi pak ovdje, nas dvojica, iznosimo svoj ekstrakt tog ekstrakta, i jasno je da na taj način dajemo samo manje više opću sliku. Preskočimo desetine svjedoka i zadržimo se na ovom mladom čovjeku, ime mu je Gordon, radniku iz talioce bakra u pustinji Negev. On u ruci drži nacrt Ajhmanove vile s Ružina brda u Budimpešti, gdje je on bio na prisilnom radu s dvadesetak židovskih mladića. Jednog od tih mladića, on mu zna samo ime, Šalamon, Ajhman je ubio vlastitim rukama zajedno sa svojim tjelohraniteljem Slavikom u ostavi za alat zbog toga jer je gladan ubro nekoliko trešanja. Ajhmanu je svjedok Gordon govorio u lice: „Iz ostave dopirali su nekoliko minuta strašni krikovi, i onda je, kad su utihnuli, Ajhman izašao sav rasčupan. Bijela košulja bila mu je poprskana krvlju, i izvukla mu se iz hlača...” Dječak Šalamon je samo jedna od 450.000 Ajhmanovih žrtava u Mađarskoj...*, jedna na kojoj je on doslovno okrvavio ruke. U tvornicu smrti Aušvic slao ih je 12.000 dnevno usprkos telegramima komandanta Aušvica da je kapacitet „specijalnog postupka” samo deset hiljada dnevno. Ajhman ni jednog časa nije zaustavio transporte u Aušvic, ni kada je bio poslao Joela Branda da preko Turske prema Himlerovom planu pregovara sa zapadnim saveznicima o zamjeni jednog milijuna Židova za 10.000 vojnih kamiona koji će biti isključivo upotrebljeni na Istočnom frontu. Naime, Himler je bio izradio plan razdvajanja saveznika, Engleske i Amerike s jedne strane i Sovjetskog Saveza s druge strane i u tom njegovom planu Jevreji su trebali da odigraju ulogu oruđa intrige, predmet najzločinačkije ucjene dosada poznate. Ali ipak, Ajhman, čekajući odgovor saveznika, nije zaustavio transporte, jer je zahuktani zločin, kako je formulirao profesor Ne-

---

* Sud je Ajhmana oslobodio ove tačke optužbe zbog pomanjkanja dokaza.

deljković, dobio svoju dinamiku koja je bila iznad Hitlera i Himlera. Ta dinamika bio je Adolf Ajhman...

Druže profesore, ja sam ovo nešto malo kazao o svjedocima optužbe... Molim vas...

PROF. NEDELJKOVIĆ: Možda bi bilo dobro da nešto rečete i o svjedocima odbrane. Očekivalo bi se da će ti svjedoci kazati nečega pozitivnog za samog optuženog, međutim, stvar stoji sasvim suprotno, pa bi trebalo da se nešto i o tome kaže.

KESIĆ: Možda bi bilo dovoljno reći da od desetak svjedoka odbrane nije nijedan svjedočio u korist Ajhmana, nego da su ga svi optuživali, iako su svoje izjave dali pred njemačkim sudovima... Na primjer, šef njemačke obavještajne službe u Madarskoj, Hetl, izjavio je da je njemu krajem avgusta 1944. godine došao Ajhman krajnje nervozan. Raspitivao se za situaciju u Rumunjskoj. Ispijao je čašu za čašom rakije od bresaka i otkrio se da ga saveznici smatraju jednim od glavnih ratnih zločinaca i da on nema izgleda da preživi. Tom prilikom Hetl je prvi put čuo onu užasnu brojku od 6 milijuna uništenih Jevreja, čak i za pojedinost da se Himler u tome ne slaže s Ajhmanom, tvrdeći da je po njegovom računu brojka uništenih nešto veća... Nego, još ništa nismo kazali o sudu, tužiocu i odbrani... Specijalni sud u Jerusalimu sačinjavali su tri suca, Landau, Halevi i Rave, i što da o njima kažem osim da su u cjelini za vrijeme čitavog procesa zadivljavali prisutne svojom uzvišenom objektivnošću, da su išli do kraja u traženju istina i da su se više puta oduprli tužiocu, i da su, kad je trebalo, dovodili u pitanje iskaze svjedoka, tj. odvajali ono što su oni naknadno čuli od onoga što su sami doživljeli i vidjeli. Ajhmanu je dosta teško uspjevalo da se svojim držanjem i svojim kaveznim birokratizmom diže iznad suda, i često je bio barem izvana prema sucima i snishodljiv, pa čak je u jednom trenutku bio vrlo blizu vlastitoj kapitulaciji.

Sucima ću se još vratiti po redosljedu, jer još nešto moram da kažem o državnom tužiocu. Gideon Hausner bio je izvanredno logičan, i nije se trudio da prikrije i poneki prizvuk osvetnika žrtava i pravde, jer su taj prizvuk nametale činjenice i mimo njegove volje, hiljade činjenica, kojima je on suvereno vladao... Dok je unakrsno ispitivao Ajhmana, upravo je bljeskao svojim replikama od kojih ću neke citirati:

— *Vi ste nam i suviše govorili o svojim funkcijama oko transporta i željezničkih vozničkih redova, ali uistinu vi nikada niste pripadali Ministarstvu željeznica...*

— *Ne. Ne. Vi nećete tako lako izmaći. Na što ste aludirali kad ste napisali: Konačno rješenje je u toku priprema... Madagaskar... Nikako, Madagaskar je bio stavljen ad akta...*

— *Vi kažete da ste bili nadležni samo za geta u granicama Rajha... Spomenite mi samo jedan jedini... Molim...*

Jedan jedini... A tako... Veoma dobro...

— Čitajte, čitajte, što ste vlastitom rukom napisali... Zanimljivo, pa ni to nije istina.

— Navedite samc jednog svjedoka u svoju korist...

— Dakle, vi ste tek 1941. i 1942. godine izgubili samilost, postali ste krut tek kad ste vidjeli na ulicama njemačkih gradova žene i djecu ubijenu bombama. U redu, samo, kad je počelo bombardiranje Njemačke... Koje godine? Sjajno. Vi ste znači vidjeli 1941. godine ono što je počelo dvije godine kasnije...

— Da li ste ikada pismeno tražili da vas se pošalje na drugu dužnost? Ah, tu smo. To nije uobičajeno.

— U redu. Još jedan falsificirani njemački dokument...

— Spomenite mi samo još jednog jedinog šefa za jevrejska pitanja...

— Na žalost, ne mogu vam podnijeti onih trideset hiljada dokumenata što ste ih spalili...

— Vi tvrdite da ste prestali biti nacist... Otkada, molim... Neće biti tako. Pa vi ste se potpisali na svojoj posljednjoj fotografiji u Argentini, dok ste izigravali senjora Klementa: Oberšturbambanfirer na raspoloženju...

Suci su ispitivali Ajhmana nepuna tri dana. Sudac Ravé učinio ga je smiješnim, učinio je neodrživim jedan dio njegove odbrane, njegovu tvrdnju da je slijedio kategorički imperativ filozofa Imanuela Kanta o pokoravanju zakonima. Ajhman mu je priznao da je o Kantovoj filozofiji tek nešto saznao iz jednog novinskog feljtona, dopuštajući da je Kant sigurno mislio na dobre zakone.

Sudac Halevi, nemilosrdan u svojim pitanjima — jedna asocijacija na pitanje svjedoku Joelu Brandu: Da li ste vi znali da je vaša kamionska misija sračunata na razdvajanje saveznika — upravo je smlavio Ajhmana svojim pitanjima, tako da je svaki Ajhmanov odgovor ostao lebđjeti u zraku. Na primjer: Objasnite mi izreku šefa Gestapoa: Da smo imali pedeset Ajhmana dobili bismo rat... Ajhman je objasnio da mu je to priznanje njegov šef odao ne zbog rada na židovskim pitanjima, nego zbog toga jer je on bio jedan od rijetkih viših oficira koji su gasili fosforne bombice što su padale po njihovom nadležstvu... Halevi je s njim poveo razgovor i o pokoravanju zakletvi i osporio Ajhmanovu tvrdnju prema kojoj se on nikada nije ogriješio o zakletvu, dokazom da je svoju maćehu Jevrejku i njezinu rodbinu prebacio u Švicarsku... Dakle, još je poneki put mogao prekršiti zakletvu, koja, eto, baš nije bila za njega najveća svetinja.

Predsjednik suda Landau htio je da utvrdi kako se Ajhman izrodio u tako fanatičnog antisemita, ali je dobio odgovor koji je vjerojatno i očekivao: Ajhman nikada nije bio antisemit, Hitlerov „Mein Kampf“ jedva je i pročitao, a Gebelsov

„Volkischer Beobachter” čitao je samo usput u kavanama i njemu, Ajhmanu, nikako nije jasno zbog čega se na nirnberškom procesu jedino generalni guverner Poljske Frank osjetio krivim.

Još nam preostaje odbrana da i o njoj nešto kažemo. U pravničke konstrukcije Servatiusa neću ulaziti, ali moram reći da je vrijedao mrtve i žive i da je čak prijetio Izraelu konfliktom sa Z. Njemačkom. Kazao je među ostalim: čemu proces kad Z. Njemačka plaća Izraelu reparacije — a reparacije iznose tek 120 dio opljačkanog, a gdje je još 6 milijuna ljudskih života. Posljedice Brandovog neuspjeha u onoj kamionskoj trgovini Servatius je pravdao ovako: Kad se Jevreji nisu pridržavali ugovora, zašto bi ga se pridržavali Nijemci. Kao da je to uopće bio i mogao biti neki ravnopravan ugovor... A sad, molim vas, družte profesore, da izvučete na svijetlost zdrave pameti osnovnu postavku iz Servatiusovog završnog pledoajea.

PROF. NEDELJKOVIĆ: Ja bih vam samo sa logičke strane toga zaključnog pledoajea mogao reći da je, kao i svaka druga advokatska odbrana parničara koji je već silom činjenica parnicu izgubio, i Servatiusov zaključni pledoaje od početka do kraja sve sam sofizam, i to, što je pomalo čudno za tako glasovitog advokata kao što je Servatius, skoro uvek je to isti, najvulgarniji sofizam „zamene teze” jedan za drugim. Uzmimo samo jedan ali osnovan i bitan primjer toga veoma napadnog, ali i dosta vulgarnog sofiste. Uzmimo njegovu odbranu od osnovne optužbe iz poglavlja I i IV optužnice, date na 114 zasjedanju suda 14. augusta ove godine, na strani J 1. Ona glasi: *„Navedena dela su definisana kao zločini prema jevrejskom narodu. Sa pravnog gledišta, nije sasvim jasno šta je to jevrejski narod, i tu se spitičemo o jednu teškoću. Međunarodno pravo priznaje samo pojam Države i narod Države... Pošto u trenutku kad je delo počinjeno nije bilo, naroda Države jevrejske, nije se prema njoj mogao ni počiniti nikakav prestup”*. Servatius, dakle, zameni pojam naroda pojmom države i zaključni da pošto Ajhman nije mogao biti vrhovni organizator i vrhovni izvršilac uništavanja jevrejske države, jer ona nije postojala, to nije bio ni vrhovni izvršilac uništavanja samog jevrejskog naroda koji također treba da nije postojao. — A ipak, nekoliko stranica u protokolu kasnije, na strani X 1 istog sudskog zapisnika, Servatius i nehotice izjavljuje: *„Uništavanje Jevreja nema ničeg sebi ravnog u istoriji čovječanstva”*. — Eto kakva je sa ovom svojom osnovom i logikom svekolika Servatiusova odbrana, a drukčija nije ona mogla ni da bude, jer činjenice su činjenice, i utvrđena dela neviđenog Ajhmanovog zločina genocida vršenog nad jevrejskim narodom jesu utvrđena dela.

KESIĆ: Poenta svega je finale procesa — sudska osuda izrečena Ajhmanu (koji se u smislu optužnice nije osjetio krivim) i još jedna smrtna osuda izrečena fašizmu i fašističkom zločinu... Izvolite, družite profesore, kažite nešto i o presudi.

PROF. NEDELJKOVIĆ: O njoj već govore tolike neosporne činjenice da bi bilo veoma teško na procesu u Jerusalimu samo ih nabrojati. Da mi ovde, posle svega što je izneto, navedemo samo još jednu neospornu za koju je pisani dokumenat iznet prvi put na sudu u Jerusalimu. To je grozni šabački „krvavi

Grupa šabačkih žrtava — gonjena u trku na streljanje

marš” u kojem se od 24. do 26. septembra između Šapca i Jarka u besomučnom trku postepeno uništavalo 5.000 izbeglih Jevreja iz Austrije, izbeglih Srba iz Bosne i Hercegovine, i sakupljenih u samome Šapcu i okolini. Evo šta je naša Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača utvrdila o tome u svome 34. saopštenju koje je ilustrirano fotografijama na kojima su sami izvršioци toga groznog masovnog zločina, esesovci, slikali sebe i svoje žrtve na tome krvavom maršu smrti, ilustriranu fotografijama koje ćemo ovde prikazati. „U sredu 24. septembra 1941, glasi — 34. saopštenje Državne komisije, — Nemci su dobošem preko opštinskih pandura pozvali sve muškarce Šapca od 14 do 70 godina da se skupe na određeno mesto. Nemački vojnici prispelih jedinica kaznene ekspedicije kontrolisali su da li je koji muškarac izostao. Svako ko doboš nije čuo i u stanu zaostao,

bio je ubijen: karakterističan je takav slučaj — jedan od mnogih — sa kućom Dimitrija Kneževića, gde je pobijeno 18 lica. Male grupe Šapčana iz ulica skupljale su se u veće na trgovima, a odatle dugačke kolone koje su se pod jakom stražom slivale u masu ljudi na poljani „Mihajlovac” pored Save gde su morali sestri čim stignu.

Čim su stigli i poslednji redovi ljudi, pala je komanda za pokret — „Los!”, reč nemačkih zločinaca koja će ih uz ubijanje i kundačenje pratiti do Jarka i od Jarka natrag do Šapca. U najblažoj formi ta reč je značila da treba trčati do iznemoglosti i smrti.

Ko god bi posustao bio je streljan. A u Jarku ih je čekala jama gde je najveći deo bio poubijan, da ostatak u trku natrag do Šapca bude pobijen. „Među pobijenima su sami Šapčani, Srbi izbeglice iz Bosne i Hercegovine i Jevreji izbeglice iz Austrije i Poljske”.

I naša Državna komisija je za ovaj grozan fašistički zločin kod nas, koji je išao za uništavanjem Jevreja i Srba, utvrdila krivičnu odgovornost generala Dankelmana, krajsko-mandanta Kvasnija, oberlajtnanta Grossa, lajtnanta Bersa i Ulriha i druge za koje je imala konkretne dokaze. U odluci se Adolf Ajhman nije pomenuo, jer za to u ono vreme nije bilo dokumenata. Međutim, na sudu u Jerusalimu se pojavio dokument 1244, telefonska depeša o kratkom baš vrhovnom Ajhmanovom ponovljenom naređenju šabačkog krvavog marša kad je 13. septembra Rademaheru neposredno i kratko naredivao: „Erschiessen, erschiessen, streljati, streljati” i zatvorio telefon.

To je verna slika vrhovnog organizatora i vrhovnog izvršioca koji je stajao iza bezbrojnih zločina neviđenih nacističkih istrebljivanja slobodoljubljivih naroda Evrope uopšte a posebno Jevreja tokom pet godina na prostoru između Atlantika i Crnog mora, Baltika i Sredozemlja. Presuda takvom neviđenom zločincu zaista može biti samo jedna. To je presuda specijalnog suda u Jerusalimu.